ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В КРИМІНАЛІСТИКУ, ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРАВООХОРОННУ І ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА В ПОВОЄННІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

ЮХНО Олександр Олександрович - професор кафедри криміналістики та судової експертології, доктор юридичних наук, професор, Харківський національний університет внутрішніх справ

https://orcid.org/0000-0002-4771-0531

БАБАКІН Вадим Миколайович - професор кафедри технологій захисту навколишнього середовища, навчально-наукового інституту управління та безпеки населення, доктор юридичних наук, доцент, Національний університет цивільного захисту України

https://orcid.org/0000-0002-7157-0241

ПРИБІТКОВА Наталія Олександрівна - старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем правового забезпечення діяльності поліції та протидії злочинності, Харківський національний університет внутрішніх справ

https://orcid.org/0000-0001-7944-5712

УДК 343.533.98(477):004

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.18

У статті на ретроспективному рівні здійснено дослідження проблемних питань генезису, стану відомчого нормативно-правового і законодавчого врегулювання, наявних тенденцій та процесів застосування і удосконалення цифровізації у сфері економіки і банківській системі, соціальному житті країни, у кримінально процесуальній діяльності, криміналістиці, досудовому розслідуванні, судовій системі, правоохоронній і оперативно-розшуковій діяльності та співвідношення і прогнозування цих процесів з очікованою криміногенною обстановкою в державі на перспективу. Окремо приділено увагу удосконаленню запровадження цифровізації у загальноприйняті обліки громадян у системі МВС України, зокрема про реєстрацію за місцем проживання, наявності прав на користування зброєю, управління автомототранспортом, наявності судимості чи притягнення до кримінальної відповідальності та інших відомостей, зокрема з отриманням такої інформації через державну цифрову інформаційну мобільну систему «Дія», а також щодо криміналістичних, оперативно-розукових та інших обліків для службового користування. Приділено окрему увагу дослідженню особливостям реалізації піднятих проблемних питань у ході сучасного воєнного стану, використання при цьому досвіду зарубіжних країн-партнерів, зокрема при запобіганні нападу військовими засобами, використання при огляді місць події - цифрової системи «3D», а також застосування таких цифрових можливостей й у повоєнній правозастосовній діяльності в напрямах протидії кримінальним правопорушенням. З вказаних проблемних телекомунікаційних і правових питань досліджено наукові позиції вчених і представників національних та зарубіжних наукових шкіл, наявний досвід з піднятих проблемних питань в окремих зарубіжних країнах, доцільність застосування та запровадження його в Україні, а по актуальним і перспективних проблемних питаннях визначено і сформовано наукові позиції авторів. За результатами проведеного дослідження надано пропозиції і рекомендації з теоретичних, криміналістичинх, процесуальних, організаційних, технічних, законодавчих та інших проблемних питань та шляхів їх вирішення.

Ключові слова: цифровізація, діджиталізація, високі технології, електронний документообіг, економіка, банківська система, банківські платіжні картки, кримінальне провадження, криміналістичні обліки, оперативно-розшукові обліки, методика розслідування, судові інстанції, проблемні питання, удосконалення, пропозиції, спеціальні знання, досудове розслідування, оцінювання результатів, слідчий експеримент, експерт, слідчий, прокурор, суд.

Постановка проблеми

За, провадження цифрових комп'ютерних технологій, штучного інтелекту та інших сучасних досягнень видів високих технологій у різноманітні сфери життя українського суспільства відкриває широкі перспективи його соціально-економічного і духовного розвитку. Разом з тим, такі результати науково-технічного прогресу створюють нові можливості для вчинення в сукупності з різноманітними традиційними злочинами (ст.ст. 185, 189,190, 191 КК України) [1, с. 5-6] й інших, раніше не відомих громадянам, криміналістам, правоохоронцям, прокурорам і суддям нових видів злочинів, що є складним процесом у їх виявленні, розкритті, розслідуванні, прийнятті судових рішень і потребує удосконалення цифрових криміналістичних, оперативно-розшукових та інших правоохоронних обліків, розробки нових методик виявлення, розкриття і розслідування, а також наукових досліджень на стику різних галузей знань, зокрема у сфері високих технологій і з правових питань. Ряд учених, зокрема П.М. Лісовський, Ю.П. Лісовська, В.О. Глушков, прогнозуючи подальше використання вказаних технічних відносин, у своїй науковій роботі «Сучасні кібервійни XXI століття: квантові технології», зазначили, що розвиток ком'ютерної інженерії в кібернології як міжгалузевого вчення щодо цифрової віртуальності та нової реальності, зокрема воєнної, є надто актуальними в сучасних кібервійнах XXI століття. Таким чином, у воєнному і міжнародно-правовому вирірі вказане становить інформаційний капітал особи, держави та суспільства. У сучасних реаліях російської агресії сам український народ упізнав свою силу духу, свою душу, прочитав свою воєнну історію (зокрема щодо прикладної радіолектроніки), позирнув у своє недалеке майбутнє, а це майбутнє війни «чипів» як цифрового «формату безсмерття», проблема чого є актуальною як у сучасному існуванні, так і буде також актуальною й у післявоєнний час [2, 5-6]. Інша група вчених, О.Л. Гальцева, О.В. Акімова, О.І. Бориславська та інші, досліджуючи тенденції і порушені нами проблемні питання щодо цифровізації, встановили тенденції поширення цифровізації в економіці, зокрема в банківській діяльності, перехід якої на дистанційний рівень взаємного спілкування в цій сфері, окрім технічних досягнень, було прискорено й у зв'язку з пандемією COVID-19. У цілому вони зазначають, що поширення цифрових сервісів у цій системі сприяє кращому розумінню потреб клієнтів і дає можливість формувати пропозиції, підвищити операційну ефективність і керованість фінанасових операцій, використовувати цифрові рішення та характеризують їх імідж як сучасних технологічних організацій, зокрема за рахунок впровадження пластикових карток, платіжних систем, Інтернет-банкінгу, баз великих даних (Big Data), штучного інтелекту, блекчейну, але викликає й незапокоєння щодо належного рівня комунікації між банком і колієнтом, збереження конфіденційності індивідуальних даних та їх рахунки, кібербезпеки, що слід підтримати, оскільки в цій сфері все більше виникає нових видів злочинів і ризиків. У той же час, вони зазначають, що інформаційні технології (далі – ІТ) в Україні є найбільш перспективним сектором розвтитку економіки та її локомотивом. Вказане підтверджується тим, що у 2012р. національна частка ІТ-сфери у ВВП становила лише 0,8 %, а вже у 2019 році – 3, 9%, або 138 млрд. грн. Однак, як свідчить дослідження, найбільша частка ІТ-ринку припадає на США (36,8%), Китай (11, 3%) і Велику Британію (5,8%). У той же час, вказані та інші вчені прогнозують, що ІТ-сфера в Україні зростатиме щорічно на 22-30% [3, с. 5-7; 4, с. 259-264; 5, с. 7-13]. У той же час О.І. Бореславська зазначає про наявні ризики застережень від зловживань та недосконалої системи захисту від них у вказаній національній сфері слугують дані, які свідчать, що незважаючи на значний загальний зріст у динаміці безготівкових операцій з використанням платіжних карток, у 2017 року з 2125,0 млрд гр. до 3957,3 млрд. у 2020 році, банківські операції в мережі Інтернет за цей же період зменшились з 38,8% у 2017 році до 29,1%. у 2020 році, а розрахунки з використанням платіжних терміналів також зменшились з 31, 9% у

2017 році до 26,9% у 2020 році. Така ж тенденція щодо зменшення кількості простежується й при операціях у пристроях самообслуговування, зокрема зменшення кількості яких склало з 2,9% у 2017 р. до 1,2 % у 2020 році [3, с. 5, 8-12; 4, с. 11-13; 5, с. 3-15], що слід враховувати у питаннях удосконалення захисту безготівкових операцій в банківській системі, а також врахування удосконалення і запровадження цифровізації в криміналістиці, правоохоронній, слідчій, оперативно-розшуковій, судовій діяльності та заходах протидії злочинності, з прив'язкою до вказаних тенденцій і прогнозів криміногенної ситуації та появи нових видів злочинів у цій та інших ІТ-сферах у нашій країні. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [6] та за визначенням керівництва МВС України – оптимізація системи заходів щодо забезпечення належного рівня законності та правопорядку в державі, захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина є невід'ємною умовою становлення України як демократичної, соціальної і правової держави. Справедлива система кримінального правосуддя, складовою якої є розслідування кримінальних правопорушень, сприяє посиленню довіри суспільства та формує повагу до органів влади, законності й порядку в країні. Належне функціонування органів Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, дотримання прав, свобод людини і громадянина. Від ефективності її органів безпосередньо залежить успішність реалізації національних інтересів і стабільність суспільного розвитку [6; 7, с. 9]. За дослідженням встановлено, що при презентації «Стратегії Головного слідчого управління Національної поліції України – «Управління розслідуванням міжнародних злочинів, скоєнних у контексті збройного конфлікту» у межах реалізації проєкту Ради Європи «Посилення правоохоронних органів України під час війни та у повоєнний час» було зазначено, що за останні три роки Національною поліцією на території України було виявлено і розкрито понад 124,5 тисяч злочинів. Для їх реєстрації та ефективного розкриття і розслідування було використано інноваційні технології, нестандартні методи і механізми, а працівники оснащенні найкращим технічним, зокрема цифровим обладнанням. Таким чином правоохоронна і судова системи країни повинні своєчасно реагувати на виклики кібервійни злочинного світу, який використовує комп'ютерну техніку, її мережу, інші високі технології при вчиненні кримінальних правопорушень, при цьому удосконалювати відповідні криміналістичні, оперативні та інші обліки, методику і тактику правозастосовної діяльності у цьому напрямі. Правова наука повинна в цьому актуальноиму і перспективному напрямі продовжувати дослідження та наукові вивчення на стику різних галузей науки, що як показує наявний досвід, призводить до найбільш ефективних результатів.

Стан дослідження

Початок наукових досліджень з піднятих нами проблемних питань у кримінальному праві, криміналістиці, у кримінальному процесі, оперативно-розшуковій діяльності припадає ще на минуле століття, коли вчені криміналісти звертали на них увагу та прогнозували потреби розробки відповідних методик і використання їх у протидії виникаючим новим видам комп'ютерних злочинів, у мережі Інтернету та інших високих технологіях. Зокрема ці питанн піднімали : В. Бахін, Г. Грос, В. Гончаренко, А. Колесниченко, В. Коновалова, В. Шепітько, В. Журавель, М. Салтєвський, М. Сегай, В. Тищенко та ін. У сучасному стані підняті питання досліджували такі вчені, як : М. Демура, О. Жученко, Д. Кисленко, Д.Клепка, І. Крицька, О.А. Самойленко, А. Столітній, Т. Павлова та інші. Дослідження запровадження цифровізації у банківській системі здійснювали такі зарубіжні вчені, як : Б.Кінг, М. Мілер, ДЖ. Сінки, П. Туфано, У.Фрейм, Дж. Уайт та ін. Ці ж питання досліджували національні вчені : С. Єгоричева, І. Карчева, С. Козьменко, В. Коваленко, С. Шелудько, Н. Циганова та ін. [3, с. 6]. За результатами дослідження захищено : дисертацію доктора наук Петькуновою С.М. «Теоретико-методологічна концептуалізація ме-

ханізмів державного управління соціальною безпекою України в умовах цифрової трансформації» (2024 р.); доктора філософії С.В. Миненком «Трансформація системи протидії легалізації кримінальних доходів в умовах диджиталізації національної економіки» (2022 р.); доктора філософії А.В. Кожевніковою « Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку» (2023 р); доктора філософії А.В. Бенескулом «Забезпечення кримінологічної безпеки та запобігання злочинності у сфері використання цифрових технологій» (2024 р.), кандидата юридичних наук В.А. Денисенком «Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки а Україні в умовах цифрової трансформації» (2024 р.), та ін. За останній час вийшли друком досить цікаві та важливі наукові роботи і статті з порушених нами проблемних і перспективних питань щодо запровадження цифровізації (діджиталізації) у різні сфери, зокрема з протидії злочинності. Із них слід виділити колективну монографію «Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні», у якій окремо виділено питання про цифровізацію в правовому полі [21], а також колективну роботу авторів під редакцією М.В. Карчевського, «Протидія злочинам у сфері використання інформаційних технологій» [12], монографію О.А. Самойленко «Особливості розслідування викрадень майна, вчинених із використанням комп'ютерних технологій» [1]. Вийшла друком фундаментальна колективна електронна монографія НДІ Академії правових наук України за загальною редакцією К.В. Єфремової «Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення» [5]. Тенденції запровадження нових видів валюти в комп'ютерній мережі розглянуто Ю.І. Когутою в практичному посібнику «Технології блокчейн та криптовалюта» [11] Загальна тенденція сучасного стану розвитку кібервійни розглянуто в навчальному посібнику колективу авторів П.М. Лісовським, Ю.П. Лісовською, В.О. Глушковим під назвою «Сучасні кібервійни XXI століття: квантові технології» [2]. Про стан цифровізації в економіці досліджено в колективній монографії за загальною редакцією О.Л. Гальцевої «Цифровізація економіки як фактор економічного зростання» [3] та ін. Відповідним чином вказані наукові праці щодо цифровізації економічних питань сприяють науковим дослідженням й у сфері правових відносин, зокрема в кримінальному процесі, криміналістиці, оперативно-розшуковій і правоохронній тематиці та ін. Після 2015 року, коли в судову систему за допомогою цифровізації запроваджено порядок організації і електронний розподіл справ між суддями для розгляду та висвітлення прийнятих рішень по них та ін., вчені почали обережно досліджувати й практику судових інстанцій, які будучи за своєю природою і відношеням до всіх новацій консервативними відносно сучасних реалій, все ж таки почали позитивно сприймати порушений нами проблемний напрям та ширше використовувати його в судовій практиці та в науці щодо питань діяльності суду.

Мета дослідження

Метою дослідження є з'ясування тенденцій та перспектив переходу сучасних видів спілкування між фізичними, юридичними особами і державними органами, зокрема, й у сфері протидії злочинності на більш новітні інформаційні технології, зокрема використання цифровізації вказаних та інших процесів за допомогою комп'ютерних систем, їх мереж й інших сучасних телекомунікаційних засобів та систем зв'язку й інших високих технологій.

Виклад основного матеріалу

Досягнення і удосконалення телекомунікаційних систем, мережі Інтернету, сучасних засобів зв'язку, високих технологій, штучного інтелекту і переходження на більш сучасні засоби цифровізації всіх основних інформаційно-комунікаційних питань, які використовуються в криміналістиці, оперативно-розшуковій, правоохронній і судовій діяльності, вимагає від представників усіх галузей науки та практики нових підходів щодо дослідження структурізації вказаних досягнень науки і техніки та напрацювання пропозицій і ре-

комендацій з метою застосування в теорії, у правозастосовній діяльності щодо протидії злочинності. Вказна тенденція є актуальною і перспективною, оскільки сьогодні вже не можна представити досудове слідство, оперативно-розшукову і правоохоронну діяльність без застосування таких винаходів, починаючи з реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні праовпорушення в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (далі-ЄРДР), обліків патрульної служби поліції щодо фактів порушень Правил дорожнього руху, несплати по них штрафів за це, а також щодо осіб, які ухиляються від слідства, суду і знаходяться в розшуку та ін. Сучасні умови і все зростаючий обіг інформації, враховуючи новітні цифрові та інші досягнення науки і техніки, різноманітно застосовуються та переводяться у всіх інформаційних сферах і формах, зокрема тестових, звукових, графічних у цифровий формат, зрозумілий сучасним гаджетам, електронним мережам, облікам та ін. (процес діджиталізації), без чого не можна уявити подальше існування нашого суспільного життя і, зокрема, діяльність правоохоронної і судової системи. Вказане стосується також й оперативно-розшукової і правоохронної діяльності, досудового слідства та дізнання, прокурорської та судової систем, які в повсякденній діяльності використовують значну кількість обліків з великою кількістю різноманітної інформації, користуватись і оперувати чим неможливо попередніми комп'ютерними системами, програмами і мережами в силу їх застарілих розробок та технологій у питаннях використання, застосування та удосконалення, пересилюючи інертність відомств. Так, тільки в системі МВС України існує значна кількість криміналістичних і оперативно-розшукових обліків, які зберігаються, накопичуються, доповнюються, обробляються і використовуються із значним обсягом інформації. Доречно навести обліки, що стосуються значної кількості громадян України, зокрема : реєстрація за місцем реєстрації і отримання відповідних посвідчень (тимчасово переміщених осіб) і є-паспортів; отримання закордонних є-паспортів (відповідно до змін у Закон України «Про єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [9, с. 232-236], з фіксуванням її біометричних даних; реєстрація обліку володільців як фізичних осіб, так і підприємств усіх форм власності з питань наявності автомотранспорту; реєстрації володільців мисливської та інших видів зброї; дактилоскопічних обліків, обліків інформації про наявність судимості або притягнення до кримінальної відповідальності та ін., які на сьогодні переходять і перетворюються через систему цифровізації, яка є більш досконалою в технічному напрямі, ніж попередні технології, що спрощує в часі і швидкість при користуванні ними громадян, представників місцевих військових адміністрацій та громад, оперативними співробітниками, слідчими, дізнавачами, прокурорами, суддями, захисниками, нотаріусами, рієлторами та іншою категорією. Слід окремо констатувати, що технічне удосконалення та перехід до цифровізації криміналістичних і оперативно-розшукових обліків підвищує оперативність користування обліками, наприклад мисливською, спортивною та іншою зброєю, що знаходиться у володінні фізичних і юридичних осіб. Так, за інформацією заступника Міністра внутрішніх справ України Л. Тимченка у Національній поліції України запроваджена цифровізація вказаного обліку щодо 950 тисяч одиниць такої зброї по країні, яка у 2024 році переведена в цифровий формат, при цьому з обов'язковим відображенням їх індивідуальних даних, зокрема фотознімків, що буде більш ефективно, зручно і швидко сприяти криміналістичній і оперативно-розшуковій ідентифікації їх, зокрема й по нерозкритих злочинах. У цю систему громадяни можуть внести свої дані за рахунок використання онлайн-реєстрації МВС України через вікно «Цифровізація», що надає можливість більш оперативно за часом і ефективно використовувати їх у оперативно-розшуковій і службовій діяльності, досудовому розслідуванні. При цьому для громадян покращуються і спрощуються сервісні послуги з боку поліції,

що є її новим нарямом діяльності відповідно до чинного законодаства [7, с. 6-9]. Окремим проблемним напрямом є протидія поліцією розповсюдженню наркотичних засобів і їх аналогів з використанням криптовалюти, що надає злочинцям можливості значно конспірувати свою діяльність і ускладнювати виявлення та документування таких видів злочинів, враховуючи технічну складність у їх цифровому документуванні**.** Цифровізація розширює також можливості техніко-криміналістичного забезпечення оперативно-розшукових заходів і досудового розслідування кримінальних правопорушень, зокрема при оглядах місця події та негласних слідчих (розшукових) дій. У разі потреби та при наявності документування чи огляду динамічного характеру вчиненого кримінального правопорушення, що вимагає значних вимірювань по довжині, висоті та інших параметрах певних висотних та об'ємних об'єктів, (якщо дозволяє і вимагає обстановка) буде доцільним здійснити фотовідеофіксацію місця події або об'єкту оперативно-розшукових заходів (здійснення збуту при «закладках» наркотичних засобів та їх аналогів) за допомогою безпілотних літальних апаратів (дронів), або ж здійснити фіксацію обстановки місця подіїі за допомогою цифрових технологій і засобів 3D-моделювання або стереофотозйомки, що дозволить візуалізувати місце ОРЗ чи події та деталізувати, зафіксувати і передати таку візуалізацію в просторі та часі, відслідити і зафіксувати місце події з будь якого ракурсу та відстані загалом, та необхідні об'єкти зокрема. Виготовлення у форматі 3D моделі об'єкта полягає у створенні його графічного цифроваого тривимірного зображення. Отримана модель може бути інтегрована відповідною програмою ком'ютера і наочно відображена на екрані монітору, гарнітур доповненої чи віртуальної реальності, роздрукована за допомогою «3D» принтера та ін. Одним із доступних та надійних способів створення «3D» моделі об'єкта є його сканування. Сканування полягає в безпосередній фіксації зовнішніх просторових ознак об'єкта за допомогою спеціального програмно-апаратного комплексу, з подальшим формуванням цифрової тривимірної моделі об'єкта. Такі «3D» моделі можуть бути досить інформативними, зокрема при масових обстрілах цивільної інфраструктри, будівель та ін., адже дозволяють зафіксувати деталі руйнації в їх найбільш недоступних місцях та відтворити на екрані монітора і навіть здійснити необхідні виміри тих чи інших елементів моделі з визначенням реальних розмірів, зокрема й наприклад, змодифікувати механізм вчинення ДТП [8, с. 292]. При вчиненні злочинів проти життя і здоров'я особи, при статевих злочинах, розшуку осіб, при огляді місця події чи обшуку можна використати 3D моделювання і зробити аналіз плям та крапель крові з метою визначення траєкторії їх утворення для їх розкриття, що сприятиме встановленню і викриттю кримінальних правопорушень. Зазвичай, такими приладами і комплексами обладнані пересувні автомобільні криміналістичні лабораторії (при Головних управліннях Національної поліції областей (далі-ГУНП) у Слідчих управліннях ГУНП областей. Тому при плануванні і проведенні оперативно-розшукових заходів (далі-ОРЗ) таку можливість можна використати. Про подальше запровадження цифровізації діяльності поліції у криміналістичних та оперативно-розшукових обліках слід навести акцент начальника Департаменту оперативно-технічних заходів Національної поліції України М. Кузнецова, що організація діяльності правоохоронних органів у протидії кримінальним правопорушенням залежить від глибини й усебічності оптимальності управлінських рішень. Упровадження в діяльність новітніх інформаційних технологій, а також тенденцій розвитку цифрової криміналістики модифікували процес отримання інформації. Національна поліція використовує розробки компанії Cellebrite, що є світовим лідером у галузі передових систем для криміналістичних досліджень мобільних пристроїв. Вказана система розробляє гнучкі, перевірені на практиці інноваційні кросплатформені комплекси для проведення досліджень у польових умовах і в криміналістичній лабораторії.

Універсальний комплекс криміналістичного вилучення даних (UFED) надає змогу виконувати всі завдання з обробки масивів даних, які зберігаються в сучасних мобільних пристроях (номери телефонів, фотографії, посилання та ін.), що дає можливість правильно визначити коло осіб причетних до кримінального правопорушення і визначити напрям досудового розслідування [7, с. 10-12]. Зокрема, система UFED широко використується при встановленні невідомих осіб, які анонімно інформують із засобів зв'язку підрозділи поліції про замінування адмінбудинків державних та інших закладів з можливим настанням вибухів. В Україні слід запозичити позитивний досвід США щодо створення і запровадження машинного алгоритму читання по губах Lipnet, який дає можливість на відстані, у ході негласних слідчих (розшукових) дій (далі-НС(Р)Д) чи ОРЗ розпізнавати мову осіб, які готують і вчиняють злочини за рахунок криміналістичної системи нового покоління Next Generation Identification, яка містить понад 100 млн. окремих обліків, зокрема з відбитків пальців, долонь людини, скан її радужної оболонки, біомітрії з особистою інформацією (домашньою адресою, віком, правовим статусом). У свою чергу, у Великобританії, Японії запроваджено біометричну ідентифікацію і реставрацію вилучених аудіозаписів. Таким чином, доцільно в Україні розробити і запустити в експлуатацію автоматизовану систему розпізнання з урахуванням позитивного досвіду вказаних країн. У цьому напрямі в Україні є зрушення, зокрема почали прийматись законодавчі акти щодо відібрання зразків ДНК-профілів при отриманні паспортних документів особи з метою формування єдиної державної цифрової бази ДНК на громадян країни для їх ідентифікації при необхідності. Виконання вказаних централізованих заходів з одного боку, сповільнились воєнною агресією, а з іншого спонукають до активізації цього процесу з метою встановлення і індентифікації окремих осіб, зокрема представників ЗСУ і правоохоронних органів та цивільних осіб, хто постраждав від острілів, а також тіла і рештки яких наша країна отримала в порядку репатріації від Росії, активна ідетифікація про що здійснюється спеціалістами-криміналістами поліції (по дактилоскопічних обліках) та відповідними судовими експертами по ДНК-експертизам. За визначенням Ю.І. Когут, ще у 2019 році Агенство передових проєктів оборонних досліджень (DARPA), Міністерство оборони США і НАТО запустили проєкти, пов'язані із застосуванням технології блокчейн в армії. За допомогою їх реалізації, на сьогодні вони реалізовані створеннням сервісу безпечного обміну повідомленнями щодо локації військових підрозділів агресора, яка здатна здійснювати передачу за допомогою децентралізованого протоколу безпеки, для чого використовує декілька каналів. Така цифровізація застосовується й у сучасному військовому секторі при взаємодії з нашим партнером США, у якому за час агресії приймають безпосередню участь у бойових діях поряд із ЗСУ, й структурні підрозділи МВС України, зокрема Національної гвардії, Прикордонної служби та Національної поліції України. Серед інших ініціатив військових застосувань технології блокчейн можна виділити блокування або розблокування автоматичної зброї та військових транспортних засобів залежно від того, хто намагається ними скористатися [11, с. 98-99], що є актуальним на сьогодні та використовується ЗСУ за допомогою країн-партнерів при обороні від представників агресора. Ці вищезазначені системи можна б було використати у післявоєнний час кримналістами при розробці методик і тактики щодо підготовки і проведення оперативних комбінацій і тактичних операцій, зокрема і у взаємодії з міжнародними праовохоронними органами окремих зарубіжних країн та Європолу і Інтерполу відносно протидії організованих груп і злочинних організацій, у тому числі відносно транснаціональних злочинів : незаконного обігу наркотичних засобів і зброї, торгівлі людьми, її тканинами і органами та відносно інших тяжких і особливо тяжких злочинів. З 15 грудня 2017 року, після введення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі-ЄСІТС) сталися й позитивні зміни в сторо-

ну поширення застосування цифрової інформації у сфері протидії злочинності ефективно вплинули й на діяльність судових інстанцій, які, будучи за своїм відношенням консервативними та інертними, скептично відносяться до всього нового і сучасного (надаючи переавгу паперовим документам), усе ж таки почали використовувати цей напрям у своїй практиці. З 2018 року введено підсистему «Електронний суд» з можливістю учасникам процесу подавати документи в електронному виді. Враховуючи неоднозначність практики запровадження вказаного, здійснено аналіз судової практики щодо правил оцінки судами електронних доказів на предмет їх допустимості [15; 16], зокрема й тих, що відображені на цифрових носіях, яка викладена в правових позиціях викладених у постановах об'єднаної палати ККС Верховного Суду України від 21 березня 2021 року у справі № 554/5090/16-к і від 25 вересня 2023 року у справі № 208/2160/18, у яких зазначається і констатується, що електронний документ не може заперечуватися для використання лише на підставі того, що він має лише електронну форму, тобто доказ у вказаному виді і форматі повинен визнаватись судами. Враховуючи обмежений обсяг статті, не всі проблемні питання можна було висвітлити в ній.

Висновки

Удосконалення законодавства і технічне запровадження цифровізації у відомствах, що мають відношення до надання правових сервісних послуг фізичним і юридичним особам та беруть участь у протидії злочинності, є прогресивним напрямом, але потребує якісного фінансового, технічного забезпечення та належної кібербезпеки, і тому в правозастосовній діяльності використовується поміркувано, а в окремих випадках на сталих засадах. Стан криміногенної обстановки та протидії злочинності не можливі без використання сучасних досягнень науки і техніки, зокрема процесів цифровізації в їх організації і проведенні. Керівництвом МВС України і Національної поліції України, Офісом Генерального прокурора України і національними судовими інстанціями запроваджується цілий комплекс використання таких технологій, зокрема з метою : удосконалення обліку, реєстрації громадян, осіб без громадянства та вимушених переселенців; наявності у фізичних і юридичних осіб прав на зберігання і користування мисливською та іншими видами зброї і транспортними засобами; удосконалення оперативних і криміналістиних обліків; відомості про наявність в особи судимості чи притягнення до кримінальної відповідальності на час звернення через державну цифрову інформаційну мобільну систему «Дія» (відповідно до державної програми 2020 р. «Держава в смартфоні»; розподіл для рогляду в судових інстанціях кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних проваджень і справ, прийняття по них процесуальних рішень та ін. Слід виділити такі проблемні та перспективні питання щодо удосконалення застосування цифровізації в системі МВС України і Національній поліції та ін. : 1) перевід і удосконалення запровадження цифровізації в систему надання сервісних послуг та приведення в більш зручну для використання систему цифровізації із зовнішньої сторони фізичними і юридичними особами в систему щодо загально прийнятих і відкритих обліків; 2) слід запровадити таке ж направленння з удосконалення і запровадження, але з обмеженим доступом сторонніх осіб у самій системі МВС України та Національній поліції України по криміналістичних, оперативних, правоохоронних та інших обліках, які доцільно систематизувати і переформатувати для більш мобільного і ефективного користування слідчими, дізнавачами, оперативними працівниками і представниками патрульної служби поліції та ін.; 3) удосконалювати кіберсистему заходів із захисту цифроватизованих носіїв службової інформації; 4) підтримати наукові пропозиції вчених щодо продовження вивчення відомствами, що причетні до організації, процесуального і судового контролю – дискусійного питання запровадження пілотного проєкту (з 30 квітня 2020 р.) з електронного кримінального провадження, встановлення проблемних питань з

цього напряму та напрацювання шляхів їх вирішення [9, с. 232-236; 13, с. 114-119; 14, с. 42-44; 20, с. 93-101]; 5) доопрацювати положення чинного КПК України щодо використання електронних повісток виклику до підрозділів прокуратури, слідства, дізнання та судових інстанцій з прийняттям окремого нормативно-правового акту; 6) використовувати практику і досвід ЗСУ, СБУ, правоохоронних, судових та інших органів, з узагальненням їх діяльності щодо питань удосконалення досудового розслідування та правоохоронної, оперативно-розшукової і судової діяльності під час агресії щодо використання результатів цифроватізації у повсякденній діяльності та для використання у повоєнній перспективі; 7) вченим і практикам використовувати досвід запровадження цифровізації в протидії злочинності окремих зарубіжних країн, а також міжнародної діяльності Європолу і Інтерполу; 8) Національній поліції України здійснити підсумки експерименту щодо запровадження посад детективів в поліції та визначитись з доцільністю подальшого їх використанням у правозастосовній діяльності поліції; 9) криміналістам, іншим вченим, зокрема представникам навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, у взаємодії з підрозділами кіберполіції, іншими практичними органами продовжувати наукові дослідження та розробляти відповідні методики викриття, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень з використанням новітніх сучасних телекомунікаційних систем, цифровізації, засобів зв'язку, штучного інтелекту та інших і направляти їх в практичні підрозділи правоохоронних органів, надавати методичну допомогу в запровадженні. Вказані заходи і пропозиції не є вичерпними та можуть бути розширені. Втім, порушені питання не є остаточними і потребують окремого дослідженя або наукового вивчення.

Література

1. Самойленко О.А. Особливості розслідування викрадень майна, вчинених з використанням ком'ютерних технологій : монографія. Київ. КНТ. 2009. 328 с.

2 Лісовський П.М., Лісовська Ю.П., Глушков В.О. Сучасні кібервійни XXI століття : квантові технології : навч. посіб. Київ. Видавництво Ліра-К. 2024. 182 с.

3 Цифровізація економіки як факту економічного зростання : колективна монографія. За заг ред. О.Л. Гальцевої. Херсон. Видавничий дім «Гельветіка». 2021. 260 с.

4. Легімінова С.В., Кочура Т.О. Блокчейн-технологія як результат інноваційних трансформацій в умовах цифровізації економіки країн. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 259-264.

5. Єфремова К.В., Д.І. Шматков, Кохан В.П. та ін. Базові аспекти цифровізації та правове їх забезпечення : монографія. За заг. ред. К.В. Єфремової. Харків. НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку. НАПрН України. 2021. 180 с.

6. Закон України «Про Національну поліцію». Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» : станом на 8 січня 2025 р. Харків. Право. 2025. 124 с.

7. Татуювання злочинного світу й натільне тату. Інформ-аналіт. Зб. Укладачі В.М. Кузнєцов, О.О. Кандицайло, А.М. Сидоренко, Т.Г. Корж-Ікаєва. Національна поліція України. Департамент оперативно-технічних заходів**.** Київ. 2019. 288 с.

8. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень : кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : науково-практичний посібник. Гловюк І.В., Литвинов О.М., Орлов Ю.В. та ін. За заг. ред. д.ю.н., професора, членакор. НАПрН України В.В. Сокуренка. МВС України. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків. ХНУВС. 2023. 400 с.

9. Ковальчук Л.В., Довгань Б.В. Діджиталізація кримінального провадження : переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 232-236.

10. Про єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус. Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5492

–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 51. Ст. 716 зі змінами. (дата звернення 20. 03. 2025 р).

11. Когут Ю.І. Технології блокчейн та криптовалюта : ризики та кібербезпека. : практичний посібник. Київ. Консалтінгова компанія «СІДКОН» ВД «Дакор». 2024. 316 с.

12. Карчевський М.В., Коваленко В.В., В.Є. Комлєв та ін. Протидія злочинвам у сфері використання інформаційних технологій : інтегр. навч.-практ. посіб. За заг ред. М.В. Карчевського. Харків. Право. 2019. 188 с.

13. Кисленко Д.П. Захист прав особи в аспекті діджиталізації кримінального провадження. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. Вип. 28. С. 114-119.

14. Жученко О.Д. Електронне кримінальне провадження в деяких іноземних країнах : огляд практики використання. Зб. тез доп. студ., аспір. та здоб. – учасн. 76-ї звіт. конф. Одеського національн. університету імені І.І. Мечнікова (Одеса, 26-28 квітн. 2020 р.). Одеса. Фенікс. С. 42-44.

15. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 5 листопада 2024 р. Харків. Право. 2024. 454 с. (дата звернення 20.03. 2025 р.).

16. Кримінальний кодекс України : станом на 5 листопада 2024 р. Харків. Право. 2024. 296 с.

17. Юхно О.О., Загуменний О.О. Використання сучасних інформаційних технологій працівниками поліції при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : навч. посіб. Харків. Фарт. 2021. 172 с. Вдання третє, доповн. і переробл. (Серія «Бібліотека слідчого і детектива : проблеми кримінального процесу»).

18. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12. 2020 р. № 1556-р. *Верховна Рада України*.

19. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду України на 2020 р. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.09. 2020 р. № 1133-р. *Верховна Рада України*.

20. Ямпольський Л.С. Системи щтучного інтелекту в плануванні, моделюванні та управлінні : підруч. Для студ. вищ. навч. закл. Київ. ДП «Вид. дім «Персонал». 2011. 544 с.

21. Серкевич І., Устрицька Н., Навроцька В. та ін. Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні. За заг ред. І. Гловюк, Л. Лещука. Львів. ПП Вид. «Бона». 2021. 388 с.

Yukhno Oleksandr Olexandrovych,
Professor, Department of Criminalistics and Forensic Science, Doctor of Law, Professor, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-4771-0531;
e-mail:Oleksandruhno2@qmail.com
Babakin Vadym Mykolaiovych,
Professor of the Department of Environmental Protection Technologies, Educational and Research Institute of Public Administration and Safety, Doctor of Law, Associate Professor, National University of Civil Defense of Ukraine, Cherkasy, Ukraine,
https://orcid.org/0000-0002-7157-0241;
e-mail:vadon7373@qmail.com
Prybitkova Nataliia Oleksandrivna,
Senior Researcher at the Research Laboratory for Legal Support of Police Activities and Crime Prevention, Kharkiv National University of Internal Affairs,
https://orcid.org/0000-0001-7944-5712,
email: pno 1903@gmai.com

PROBLEMATIC ISSUES OF INTRODUCTION OF DIGITALISATION IN CRIMINALISTICS, PRE-TRIAL INVESTIGATION, LAW ENFORCEMENT AND OPERATIVE INVESTIGATION ACTIVITIES DURING MARTIAL LAW AND IN THE WAR PROSPECT

The article retrospectively examines the problematic issues of genesis, the state of departmental regulatory and legislative regulation, the existing trends and processes of application and improvement of digitalisation in the economy and banking system, social life of the country, criminal procedure, forensics, pre-trial investigation, judicial system, law enforcement and operational search activities, and correlation and forecasting of these processes with

the expected criminogenic situation in the country in the future. Special attention is paid to improving the introduction of digitalisation into the generally accepted records of citizens in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, in particular, registration at the place of residence, the right to use weapons, driving, criminal convictions or prosecution and other information, in particular, with the receipt of such information through the country digital information mobile system 'Diia', as well as forensic, operational and investigative also other records for official usage.

Particular attention is paid to the study of the peculiarities of implementing the raised problematic issues during the current martial law, while using the experience of foreign partner countries, in particular, during preventing an attack by military means, using the digital '3D' system for inspection of the scene some incident, as well as the usage of such digital capabilities in post-war law enforcement activities in the areas of combating criminal offences. On these problematic telecommunication and legal issues, the author examines the research positions of scientists and representatives of national and foreign scientific schools, the available experience on the problematic issues raised in certain foreign countries, the feasibility of its application and implementation in Ukraine, and the authors' scientific positions on current and promising problematic issues are identified and formed. Based on the results of the research, the author provides suggestions and recommendations on theoretical, forensic, procedural, organisational, technical, legislative and other problematic issues and ways of their solution.

Keywords: *digitisation, digitalisation, high technologies, electronic document management, economy, banking system, bank payment cards, criminal proceedings, forensic records, operational and investigative records, investigation methodology, judicial authorities, problematic issues, improvement, suggestions, special knowledge, pre-trial investigation, evaluation of results.*